

การพิจารณาจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

The Use of Robes in Theravada Buddhism

พระภิกษุณีณวัช ปภากรโร (เกษกิจ)^๑

ศุภีพร เสวตพงษ์^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เรื่องการพิจารณาจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณวิเสส ฎีกापกรณวิเสส และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์จัดระบบเป็นหมวดหมู่ และสรุปผลการศึกษาร่วมกับนำเสนอเชิงพรรณนาผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ใช้ในการนุ่งห่มของพระภิกษุ ได้แก่ จีวร มี ๓ ผืน คือ สังฆาฏิ ผ้าซ้อนหรือผ้าทาบอตุรสาสค์ ผ้าห่ม และอันตรวาสก ผ้านุ่ง จีวรทั้งไตรนี้ในชั้นเดิม หมายถึง บังสุกุลจีวร ที่พระต้องไปเก็บผ้าที่เขาทิ้งมาตัดตัดเย็บซ่อมเองตามวิธี ได้สีและขนาดที่ทรงอนุญาต ต่อมาเมื่อพุทธบัญญัติให้พระภิกษุใช้ผ้าที่ผู้ศรัทธาทวาย เรียกว่า คหบดีจีวร เพราะเป็นส่วนเพิ่มจาก บังสุกุลจีวรนั้นจึงเรียกว่าจีวรที่เป็นอดิเรกกลาก ได้แก่ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน และผ้าที่ทอจากของ ๕ ชนิดดังกล่าวปนกัน การพิจารณาจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการบริโภคใช้สอยจีวร ว่าที่บริโภคใช้สอยนั้นเพื่อสนองความต้องการของชีวิต มิใช่เพื่อสนุกสนาน ประดับตกแต่ง หรือแสดงฐานะทางสังคม และพระภิกษุควรพิจารณาในการใช้สอยจีวรทุกครั้งบริโภคใช้สอย ได้แก่ พิจารณาจีวรทุกครั้งที่มาหรือเปลื้องจากกาย แต่ถ้าไม่สามารถพิจารณาดังกล่าวได้ ก็ให้พิจารณาย้อนหลัง ฉะนั้น จึงมีการพิจารณาจีวรใน ๓ กาล ได้แก่ ปฏิภาณกาล ในเวลารับประเคนจีวรพระภิกษุควรพิจารณาธาตุปฏิภูมิจึงจกขณัม บริโภคกาล ในเวลาจะใช้จีวรก็ให้พิจารณาดังขณัมปัจจเวกขณัม และ อดิตกาล ในหลังจากใช้สอยจีวรนั้นก็ให้พิจารณาอดิตปัจจเวกขณัม ถ้าไม่พิจารณาปล่อยเวลาล่วงเลยไปจนถึงอรุณวันใหม่ก็ตกอยู่ในฐานะ อดิบริโภค คือบริโภคอย่างป็นหนี้

คำสำคัญ : การพิจารณาจีวร, พระพุทธศาสนาเถรวาท.

Abstract

This article aims to analyze the use of robes in Theravada Buddhism. The data were collected from the Tipitaka, Commentaries, Sub-commentaries, literary works and related documents. The data were analyzed, classified and presented in a descriptive method. The results of the study found that monks had 3 robes; upper-robe, outer-robe and under-robe. The robe originally referred to discard clothe that the monks collected, cleansed, dyed and sewed in permitted colour and size. Later,

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน.

the Lord Buddha permitted monks to accept offering-robles called Gahapaticivara. In addition, the permitted robes can be made of bark, cotton, silk, wool, linen and the mixture of five materials mentioned. The use of robes in Theravada Buddhism is focused on the aim of consumption function of robe. That consumption is to fulfill the need in life, not for fun, decoration and social status indication. Monks have to be mindful every time when they put on and off the robes. If they cannot contemplate while wearing the robe, they can make contemplation later. The contemplation on the robe can be done in 3 occasions: while accepting the robe, while wearing the robe and after wearing the robe.

Keywords: The use of robes, Theravada Buddhism

ไตรจีวร : จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เครื่องนุ่งห่มสำหรับพระภิกษุผู้มีชื่อเรียกเฉพาะว่า จีวร และมีอยู่แต่พอจำเป็น โดยทั่วไปมีเพียง ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร

จีวร ตามความเข้าใจของคนไทยมีความหมายแคบมุงที่ผ้าเพียงผืนเดียวในบรรดาผ้าหลายผืน ความจริงมีพุทธบัญญัติให้พระภิกษุครองจีวรได้ครบไตร ได้แก่ (๑) สังฆาฏิ ผ้าทาบ (๒) อุตราสงค์ ผ้าห่ม เรียกสามัญญในภาษาไทยว่า จีวร และ (๓) อันตราวาสก ผ้าสบง

ตามเรื่องใน มหาวรรค พระวินัยปิฎก แสดงเหตุที่ทรงบัญญัติให้พระภิกษุใช้จีวร ๓ ผืนว่า พระพุทธเจ้าเสด็จพุทธดำเนินในระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองเวสาลีต่อกัน ทอดพระเนตรเห็นภิกษุหลายรูป หอบผ้า พะรุงพะรัง บ้างก็ทูนห่อผ้าบนศีรษะ บ้างก็แบก บ้างก็พันไว้ที่สะเอว ครั้นแล้ว ได้ทรงดำริจะตั้งกฎในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย ในคินนนั้นประทับแรมที่โคตรมกเจตีย์ เขตเมืองเวสาลี ทรงครองผ้าผืนเดียว ประทับอยู่กลางแจ้ง น้ำค้างตกฤดูหนาว เดือน ๓-๔ ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค ปฐมยามผ่านไปแล้ว พระองค์ทรงหนาว จึงทรงห่มจีวรอีกเป็นสองผืน ก็ทรงหายหนาว ถึงปัจฉิมยามก็ทรงหนาวและห่มอีกเป็นผืนที่สาม จึงทรงหายหนาว

จนปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ขณะรุ่งอรุณแห่งราตรี ทรงหนาวและห่มอีกเป็นผืนที่สี่จึงทรงหายหนาว ทรงพระดำริถึง กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนขี้หนาว กลัวต่อความหนาว อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผ้าสามผืน จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์มีพระดำรัสชี้แจงเหตุแล้วทรงบัญญัติว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอันตราวาสกชั้นเดียว...”^๑ มีคำอธิบายตามลำดับดังนี้

๑) สังฆาฏิ ผ้าทาบ หรือผ้าซ้อน คือ ผ้าซึ่งพระใช้พาดบ่าในปัจจุบัน ที่จริงคือเป็นผ้าซ้อน สำหรับห่มซ้อนกันหนาว เพราะในฤดูหนาวผ้าเดิมที่มีเพียงผ้านุ่งผ้าห่มไม่พอ ทรงอนุญาตผ้าซ้อนห่มกันหนาวขึ้นมาอีก เป็นอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า สังฆาฏิ^๒ ตามพุทธบัญญัติจะมีสังฆาฏิสองผืนก็ได้ เรียกว่า สังฆาฏิสองชั้น

๒) อุตราสงค์ ผ้าห่ม เรียกสามัญญในภาษาไทยว่า จีวร ความจริงผ้าทั้งไตรคือจีวรทั้งหมด แต่อาจจะเป็นเพราะ พระภิกษุจะไปไหนก็ต้องห่มผ้าผืนนี้ จึงมองเห็นภายนอกปรากฏอยู่

^๑วิ.ม. ๕/๑๕๐/๒๐๕.

^๒พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), ปัญหาขัดแย้งในโลกแก้ได้ด้วยกฎวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

เสมอ ผู้พบเห็นเลยเรียกผ้าที่พระภิกษุห่มว่า จีวร ต่อมาเลยมีความหมายแคบเรียกอุตราสงค์ว่าจีวร

๓) อันตราวาสก ผ่านุ่ง ความจริงผ่านุ่ง ก็เป็นจีวรผืนหนึ่งในบรรดา ๓ ผืนนั้นแหละ เรียกสามัญในภาษาไทยว่า สบง

จีวรทั้งไตรนี้ โดยทั่วไปพระภิกษุต้องนำติดตัวไปด้วยตลอด (เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นตามที่อนุญาตไว้) มิให้อยู่ปราศจากจีวรนี้ พระพุทธเจ้าบัญญัติว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิแต่ผ่าอุตราสงค์กับผ้าอันตราวาสกไม่พึงเข้าบ้าน รูปใดเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ^๓ เว้นไว้แต่เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าผืนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ่มได้ด้วยตาล ๑ ได้กรานกฐิน ๑

จีวรทั้ง ๓ ผืนนี้ เดิมทีเดียวหมายถึงผ้าบังสุกุล ซึ่งพระภิกษุต้องไปเที่ยวแสวงหาผ้าตามที่ต่าง ๆ ตามที่ทรงอนุญาต เช่น ป่าช้า กองขยะ เป็นต้น มาซีกตัดเย็บย้อมให้ถูกต้องตามระเบียบ เช่น ใช้สีย้อมตามทรงอนุญาต ได้ขนาดที่ทรงอนุญาต ตัดตามวิธีที่ทรงอนุญาต เป็นต้น ต่อมาเมื่อพระอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรที่เขาถวาย เป็นส่วนพิเศษ

ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า จีวรทั้งสามผืนนี้ จึงอาจจะเป็นผ้าบังสุกุลที่ภิกษุหาผ้ามาเย็บย้อมตัดเองนั้นหรือเป็นผ้าที่ผู้ศรัทธาถวายก็ได้ ในลำดับต่อไปผู้วิจัยจึงจะศึกษารายละเอียดของผ้าบังสุกุลจีวร

บังสุกุลจีวร

ชีวิตของพระภิกษุต้องอาศัยเครื่องนุ่งห่มเพื่อป้องกันความหนาว เป็นต้น ทันทที่ที่บวชเสร็จพระอุปัชฌาย์ก็บอกให้ทราบว่ พระภิกษุต้องอาศัยผ้าบังสุกุลในการนุ่งห่ม ดังพุทธบัญญัติว่า บรรพชาอาศัยบังสุกุลจีวร เธอพึงทำอุตสาหะในข้อนั้นจนตลอดชีวิต^๔

^๓ วิ.ม. ๕/๑๖๓/๒๒๐-๒๒๑.

^๔ วิ.ม. ๔/๑๔๓/๑๙๒-๑๙๓.

บังสุกุลจีวร แปลตามศัพท์ ผ้าเปื้อนฝุ่น ผ้าที่เขาทิ้งกองๆ ไว้ในที่ตามที่ต่างๆ เหมือนกองฝุ่น ผ้าที่เขาทิ้งเกลียดเหมือนรังเกียจฝุ่น^๕ หมายถึงเอาผ้าที่เขาทิ้งแล้วซึ่งพระภิกษุจะเก็บมาตัดเย็บย้อมทำเป็นจีวร

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านแสดงผ้าบังสุกุลที่ควรนำมาทำจีวรไว้ ๒๓ ชนิด ซึ่งล้วนแต่เป็นผ้าที่เขาทิ้งแล้ว ภิกษุต้องไปเก็บมาเองและทำจีวรตามแบบวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต มีดังนี้

- ๑) โสสานิกะ (ผ้าที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า) ๒) ปาปณิกะ (ผ้าที่เขาทิ้งอยู่ตามทางเข้าตลาด) ๓) รณิกะ (ผ้าที่เขาทิ้งอยู่ตามตรอก) ๔) สังการโจฬะ (ผ้าที่เขาทิ้งอยู่ในกองหยากเยื่อ) ๕) โสถลียะ (ผ้าที่เขาใช้เช็ดกรรมลทินแล้วทิ้ง) ๖) นหานโจฬะ (ผ้าที่เขาผลัดอาบน้ำมนต์แล้วทิ้ง) ๗) ติตถโจฬะ (ผ้าที่เขาทิ้งอยู่ตามท่าน้ำ) ๘) คตปัจจาคตะ (ผ้าที่เขาทิ้งไปป่าช้ากลับมาแล้วทิ้ง) ๙) อคคิททณะ (ผ้าถูกไฟไหม้แล้วทิ้ง) ๑๐) โคขายิตะ (ผ้าที่โคเคี้ยวแล้วเขาทิ้ง) ๑๑) อุปจิกขาวยิตะ (ผ้าปลวกกัดแล้วเขาทิ้ง) ๑๒) อุณฑุรขายิตะ (ผ้าหนูกัดแล้วเขาทิ้ง) ๑๓) อันตัจฉินนะ (ผ้าขาดริมแล้วเขาทิ้ง) ๑๔) ทสัจฉินนะ (ผ้าขาดชายแล้วเขาทิ้ง) ๑๕) ธชาหฎะ (ผ้าที่เขายกเป็นธงแล้วทิ้งไว้) ๑๖) ฎุปจีวระ (ผ้าที่เขาห่มจอมปลวกทำพิธีกรรมแล้วทิ้งไว้) ๑๗) สมณจีวระ (ผ้าของภิกษุด้วยกัน) ๑๘) อาภิสเสกิกะ (ผ้าที่เขาทิ้งๆ ไว้ในที่ราชาภิเษก) ๑๙) อิทธิมยะ (ผ้าสำเร็จด้วยฤทธิ์) ๒๐) ปันถกะ (ผ้าที่ตกอยู่ตามหนทางไม่ปรากฏเจ้าของ) ๒๑) วาตาหฎะ (ผ้าที่ลมหอบไปไม่มีเจ้าของติดตาม) ๒๒) เทวทตติยะ (ผ้าที่เทวดาถวาย) และ ๒๓) สามุททิตะ (ผ้าที่คลื่นทะเลซัดขึ้นฝั่ง)^๖

ผ้าทั้งหมดนี้พระภิกษุสามารถนำมาทำเป็นจีวร ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ในชั้นเดิมตอนต้นพุทธกาล ผ้าบังสุกุลนี้เป็นผ้าชั้น

^๕ วิสุทธิ. ๑/๗๔.

^๖ วิสุทธิ. ๑/๗๗.

พื้นฐานที่ภิกษุใช้เป็นเครื่องอาศัยทำเป็นจีวร เมื่อเวลาล่วงเลยมาพร้อมกับการแผ่ขยายกว้างออกไปของพระพุทธศาสนา มีผู้คนจำนวนมากเลื่อมใสศรัทธา เห็นคุณค่าของคำสอน และให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยลำดับ ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้ศรัทธาขอพรหรือพุธานุญาตเพื่อถวายจีวรชนิดอื่นๆ แก่พระสงฆ์ พระพุทธเจ้าประทานพุธานุญาตให้ถวายและรับไปใช้ได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า คู่กับผ้าบังสุกุลที่มีอยู่เดิมจึงเกิดผ้าชนิดใหม่ที่ผู้ศรัทธาถวาย เรียกว่า คหบดีจีวร และเพราะผ้านี้เพิ่มเข้ามาใหม่เป็นส่วนพิเศษจากเดิม จึงเรียกว่า อติเรกจีวร มี ๖ ชนิดดังจะศึกษาต่อไป

อติเรกจีวร

ความจริงหลังจากบวชเสร็จพระอุปัชฌาย์ก็บอกให้พระภิกษุใหม่ทราบแล้วในทันทีว่า ชีวิตนักบวชต้องอาศัยผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องนุ่งห่ม และบอกต่อไปอีกว่า มีผ้าชนิดอื่น ๆ นอกจากผ้าบังสุกุลนั้นเป็นผ้าที่เพิ่มเข้ามาเป็นส่วนพิเศษสำหรับทำจีวร เรียกว่า อติเรกจีวร

ผู้ริเริ่มทูลขอพรให้มีพระบรมพุทธานุญาตถวายผ้าดังจะกล่าวต่อไปนี้แต่พระสงฆ์ คือ หมอชิวโกมารภักจ์ แพทย์ประจำราชสำนักพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์มครรัฐ และแพทย์ถวายการรักษาพระอาการพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์

มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งหมอชิวโกได้รับบัญชาให้ไปถวายการรักษาพระอาการประชวรโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทรปัชโชต เจ้ากรุงอุชเชนี หลังทำการรักษาจนหายจากพระอาการจึงได้รับพระราชทานผ้าชั้นดี ราคาสูง ชื่อ ผ้าสีไวยกะ หลังจากนั้นหมอชิวโกได้ถวายการรักษาพระอาการของพระพุทธเจ้าที่ต้องเสวยยาถ่ายเพียงแต่อบยาใส่ดอกกุบล ๓ ก้าน แล้วถวายให้พระองค์สุดดมที่ละก้านก็ได้ผลดี ในที่สุดได้กราบทูลขอพระพุทธานุญาต เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายรับ

คหบดีจีวร และหมอชิวโกได้ถวายผ้าสีไวยกะนั้นสำหรับทำจีวรถวายสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงปรารภคำขอของหมอชิวโก จึงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ยินดีคหบดีจีวรยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรทั้งสองนั้น”^๗

ต่อมาเมื่อพระเจ้าชชนทราบว่า พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ถวายผ้าสำหรับทำจีวรแต่พระสงฆ์จึงมีศรัทธาน้อมถวายผ้าหลายชนิดมากขึ้นโดยลำดับมา ปรารภเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงมีพุธานุญาตให้ใช้คหบดีจีวรได้ ๖ ชนิด ได้แก่ ๑) โขมะ จีวรผ้าเปลือกไม้ ๒) กปาลีกะ จีวรผ้าฝ้าย ๓) โกเสยยะ จีวรผ้าไหม ๔) กัมพละ จีวรผ้าขนสัตว์ (ห้ามผมและขนมนุษย์) ๕) สาณะ จีวรผ้าปาน และ ๖) ภังคะ จีวรผ้าของในห้อย่างนั้น เจือกัน^๘

สรุปได้ว่า อติเรกจีวรที่ทรงอนุญาตคือผ้า ๖ ชนิด ได้แก่ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน และผ้าทั้ง ๖ ชนิดปนกัน

ขนาดของจีวร

จีวรมีขนาดที่กำหนดตามพุทธบัญญัติในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งรัตนวรรค ปาจิตตีย์ ข้อที่ ๙๒ ว่า “อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำจีวรมีประมาณเท่าสุดจีวร หรือยิ่งกว่า เป็น ปาจิตตีย์ มีอันให้ตัดเสีย นี้ประมาณแห่งสุดจีวรของพระสุคตในค่านั้น โดยยาว ๙ คืบ โดยกว้าง ๖ คืบ ด้วยคืบสุดนี้ประมาณแห่งสุดจีวรของพระสุคต”^๙

อรรถกถาวินัย อธิบายไว้ว่า ที่ชื่อว่า คืบพระสุคต คือ ๓ คืบของบุรุษกลางคนในปัจจุบันนี้ เท่ากับศอกคืบโดยศอกข้างไม้^{๑๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายไว้ว่า คืบสุด ชื่อมาตราวัด ตามอรรถกถา

^๗วิ.ม. ๕/๑๓๙/๑๙๓.

^๘เรื่องเดียวกัน.

^๙วิ.ม. ๒/๗๗๖/๕๑๑

^{๑๐}วิ.ม. ๒/๖๗.

นัยว่า เท่ากับ ๓ คืบของคนปานกลาง คือ เท่ากับ คอกคืบช่างไม้ แต่มตินี้ไม่สมจริง ปัจจุบันยุติกัน ว่าให้ถือตามไม้เมตร คือ เท่ากับ ๒๕ เซนติเมตร ประมาณกันกับคืบช่างไม้ ซึ่งเป็นการสะดวกและ ถ้าหากจะสั้นกว่าขนาดจริงก็ไม่เสียเพราะจะไม่ เกินกำหนด ไม่เสียทางวินัย^{๑๑}

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า จีวรที่ ทรงอนุญาตตามบาลียาว ๙ คืบพระสุคต กว้าง ๖ คืบพระสุคต แต่ประมาณคืบพระสุคตมีคำอธิบาย เป็น ๒ มติ คือมติอรรถกถาว่า ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๓ คืบของคนปานกลางหรือคอกช่างไม้ และมติที่ถือกันในปัจจุบันยุติที่ ๑ คืบสุคตเท่ากับ ๒๕ เซนติเมตร

จีวรที่ทรงห้าม

ในสมัยพุทธกาลพระภิกษุครองผ้าที่ไม่เหมาะสม ไม่ก่อศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ทั้งทำให้ผู้พบเห็นเสื่อมศรัทธาได้ปรารถนาเหตุอื่นๆ จึงมีพุทธบัญญัติห้ามใช้ผ้าเหล่านี้ทำเป็นจีวร เช่น “... ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงหนังเสืออันเป็น ธงชัยของเตียรถีย์ รูปใดทรง ต้องอาบัติถุลลัจจัย ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าทำด้วย เปลือกปอ รูปใดนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๒} ผ้าที่ห้าม ครองเป็นจีวร ได้แก่ ๑) กุสจีร์ แปลกันว่า ผ้าคา กรอง อรรถกถาว่า ผ้าที่เขาร้อยหญ้าคาทำขึ้น ๒) วากจีร์ แปลกันว่า ผ้าเปลือกไม้กรอง อรรถกถา ว่า ผ้าเปลือกไม้พวกดาบส ๓) ผลกจีร์ ผ้าแผ่นไม้ กระดาน อรรถกถาว่า ผ้าที่เขาเย็บแผ่นไม้คล้าย โล่ทำขึ้น ๔) เกสกมพล ผ้ากัมพลทอด้วยเส้นผม สารถทที่ปณีฎีกา^{๑๓} บอกชัดว่า ผมมนุษย์ ๕) วา

ลกมพล ผ้ากัมพลขนสัตว์ อรรถกถาว่า ผ้าที่ทอ ด้วยขนหางจามรี ๖) อลูกปุกข ผ้าทำด้วยปีกนก เค้า ๗) อชินกชิป ผ้าทำจากหนังเสือ อรรถกถาว่า ผ้าที่ทำจากหนัง ขน กีบ เสือ ๘) อุกกนาล ผ้าทำ ด้วยกำนรัก และ โปตถก ผ้าทำด้วยปอ^{๑๔}

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและสรุปได้ว่า ผ้าที่ ทรงห้ามนี้ส่วนใหญ่เป็นผ้าเนื้อหยาบ เมื่อครองไป แล้วจะทำให้ไม่สบายตัว ไม่ดีต่อสุขภาพ นอกจากนี้มองกว้างออกไปสัมพันธ์กับสังคม ผ้า เหล่านี้เป็นผ้าที่พระภิกษุครองแล้วไม่น่าเจริญใจ กับผู้พบเห็น ทั้งบางชนิด คือ ผ้าหนังเสือถือว่าเป็นธงชัยของพวกเขา จึงไม่ควรสำหรับภิกษุโดย ประการทั้งปวง

สี่ อุปกรณ์และวิธียอมจีวร

ถึงแม้จะมีพุทธานุญาตให้ใช้คหบดี จีวร แต่ความจำเป็นต้องยอมและเย็บจีวรก็ยังมี อยู่ประจำ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตสี่ อุปกรณ์ และวิธียอมจีวร ดังเรื่องว่า

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายยอมจีวรด้วย โคมัยบ้าง ด้วยดินแดงบ้าง จีวรมีสีคล้ายภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตน้ำยอม ๖ อย่าง ได้แก่ ๑) น้ำยอมเกิดแต่รากหรือเง่า ๒) น้ำยอม เกิดแต่ต้นไม้ ๓) น้ำยอมเกิดแต่เปลือกไม้ ๔) น้ำ ยอมเกิดแต่ใบไม้ ๕) น้ำยอมเกิดแต่ดอกไม้ ๖) น้ำ ยอมเกิดแต่ผลไม้

สมัยต่อมาภิกษุที่เกี่ยวเนื่องกับการ ยอมจีวร พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาเหตุนี้ จึงมี พระบรมพุทธานุญาตอุปกรณ์และวิธียอมจนถึง การปฏิบัติกับจีวร ได้แก่ ๑) หม้อยอมขนาดเล็ก เพื่อต้มน้ำยอม ๒) ตะกร้อก้นน้ำยอมล้น ๓) เพื่อรู้ ว่าน้ำยอมต้มสุกให้หยดหยาดน้ำลงในน้ำหรือหลัง เล็บ ๔) กระบวยตักน้ำยอมอันเป็นภาชนะมีด้าม

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๑.

^{๑๒} วิ.ม. ๕/๑๖๘/๒๓๒-๒๓๔.

^{๑๓} สารตถ.ฎีกา. ๒/๑๕๔.

^{๑๔} วิ.มหา.อ. ๑/๓๒๖-๓๒๗.

๕) อ่างสำหรับย้อม หม้อสำหรับย้อม ๖) รางสำหรับย้อม ๗) หล้าสำหรับรองจิวรที่ย้อมแล้ว ๘) สายระเดียง (ราวตากผ้า) ๙) ให้ผูกมูมจิวรไว้ นัยว่ากันน้ำย้อมหยดออกทั้งสองชาย ๑๐) ด้ายผูกมูมจิวร ๑๑) ให้ย้อมจิวรพลิกกลับไปกลับมา ถ้าน้ำย้อมยังหยดอย่าพลิกไปไหน ๑๒) จิวรเป็นผ้าเนื้อแข็งให้จุ่มลงในน้ำ และ ๑๓) จิวรเป็นผ้ากระด้างให้ทุบด้วยฝ่ามือ^{๑๕}

จากการศึกษา^{๑๕} ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและสรุปได้ว่า สีสำหรับย้อมจิวรเป็นสีธรรมชาติหาได้จากพืชทั่วไป โดยใช้สีจากราก ต้น ใบ ดอก ผล แก่น และใบไม้ สำหรับย้อมจิวร และแม้จะอนุญาตสีย้อมไว้แบบกว้างๆ แต่ก็มีสีที่ต้องห้ามนำมาใช้ย้อมจิวร ดังจะศึกษาต่อไป

สีต้องห้ามสำหรับจิวร

สีที่ใช้สำหรับการย้อมจิวรในทางพระพุทธศาสนานั้นมีดังนี้ ๑) นิลกะ (สีเขียวคราม) ๒) ปีตกะล้วน (สีเหลืองไม่มีสีอื่นปน) ๓) โลहितกะล้วน (สีแดงไม่มีสีอื่นปน) ๔) มัญเชฎฐ์ล้วน (สีบานเย็นไม่มีสีอื่นปน) ๕) กัณหะล้วน (สีดำไม่มีสีอื่นปน) ๖) มหารงครัตต์ล้วน (สีแดงมหารงค์/เสด) และ ๗) มหานามรัตต์ล้วน (สีแดงมหานาม/ชมพู)^{๑๖}

นอกจากนี้ยังทรงกำหนดไม่ให้สวมหมวก เป็นต้น ดังเรื่องว่า สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ครองจิวรสีครามล้วน เหลืองล้วน แดงล้วน บานเย็นล้วน ดำล้วน แสดล้วน ทรงจิวรสีชมพูล้วน ทรงจิวรที่ไม่ตัดชาย ทรงจิวรมีชายยาว ทรงจิวรมีชายเป็นลายดอกไม้ ทรงจิวรมีชายเป็นแผ่น สวมเสื้อ สวมหมวก โปกผ้า ประชาชนพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาวว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ ผู้บริโภคมกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า

^{๑๕}วิ.ม. ๕/๑๔๗/๒๐๐-๒๐๑.

^{๑๖}วิ.ม. ๕/๑๖๙/๒๓๔.

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงจิวรสีครามล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีเหลืองล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีแดงล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีบานเย็นล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีดำล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีแสดล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีชมพูล้วน ไม่พึงทรงจิวรที่ไม่ตัดชาย ไม่พึงทรงจิวรมีชายยาว ไม่พึงทรงจิวรมีชายเป็นลายดอกไม้ ไม่พึงทรงจิวรมีชายเป็นแผ่น ไม่พึงสวมเสื้อ ไม่พึงสวมหมวก ไม่พึงทรงผ้าโปก รูปใดทรงต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๗}

จากการศึกษา^{๑๖} ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงห้ามพระภิกษุครองจิวร ๗ สี ได้แก่ ครามล้วน เหลืองล้วน สีแดงล้วน บานเย็นล้วน ดำล้วน แสดล้วน และชมพูล้วน นอกจากนี้ทรงห้ามจิวรที่ไม่ตัดชาย จิวรมีชายยาว จิวรมีลายดอกไม้ จิวรมีชายเป็นแผ่น และไม่พึงสวมหมวก และโปกผ้า

พุทธบัญญัติให้ตัดจิวร

จิวรนั้น พระพุทธเจ้าโปรดให้พระอานนทออกแบบจัดทำตามรูปร่างของขามคร^{๑๘} ทำให้มีรูปลักษณะเป็นระเบียบแบบแผน โดยทรงกำหนดให้เป็นผ้าที่ถูกตัดเป็นชิ้นๆ นำมาเย็บประกอปกกันขึ้นตามแบบที่จัดวางไว้ ชิ้นทั้งหลายมีชื่อต่างๆ เป็น กุสิ อัทมกุสิ มณฑล อัทมมณฑล วิวัฏฐะ อนุวิวัฏฐะ เคียะยกะ ชังเขยยะ พาหันตะ ทั้งนี้เมื่อเป็นผ้าที่ถูกตัด ก็จะเป็นของเศร้าหมองด้วยศีลตรา คือมีตำหนิ เสียรูป เสียความสวยงาม เสื่อมค่า เสียราคา สมควรแก่สมณะ และพวกคนที่ประสงคร้ายไม่พึงจ้องอยากได้^{๑๙} มีพุทธบัญญัติว่า^{๒๐} จิวรผืนหนึ่งๆ ต้องตัดเป็น

^{๑๗}เรื่องเดียวกัน.

^{๑๘}วิ.ม. ๕/๑๔๙/๒๐๒.

^{๑๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, อ่างแล้ว, หน้า ๖๓-๖๖.

^{๒๐}วิ.ม. ๕/๙๗/๑๓๗.

ปัญจกะ (มีส่วนประกอบห้าชิ้น หรือห้าผืนย่อย, ชิ้นใหญ่หรือผืนย่อยนี้ ต่อมาในชั้นอรรถกถา เรียกว่า “ขันท์” จึงพูดว่าจีวรห้าขันท์) หรือเกินกว่าปัญจกะ (อรรถกถาว่า มากกว่า ๕ ขันท์ เช่น เป็น ๗ ขันท์ ๙ ขันท์ หรือ ๑๑ ขันท์)

ตามพุทธบัญญัติเดิมนั้นจีวรทั้ง ๓ (คือ สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตรวาสก) ต้องเป็นผ้าที่ถูกตัดเป็นชิ้นๆ นำมาเย็บประกอบกันขึ้นอย่างทีกล่าวข้างต้น แต่ภิกษุบางรูปทำจีวร เมื่อจะให้ เป็นจีวรผ้าตัดทุกผืน ผ้าไม่พอ จึงเป็นเหตุปรารภให้มีพุทธานุญาตยกเว้นว่า^{๒๑} “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตจีวรผ้าตัด ๒ ผืน จีวรผ้าไม่ตัด ๑ ผืน” เมื่อผ้ายังไม่พอ ก็ตรัสอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลายเรานุญาตจีวรผ้าไม่ตัด ๒ ผืน จีวรผ้าตัด ๑ ผืน” ถึงอย่างนั้น ก็มีกรณีผ้ายังไม่พออีก จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้เพิ่มผ้าเปลาะ แต่ผ้าไม่ตัดเลยหมดทุกผืน ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ”

ในสมัยต่อมา นิยมคำว่า “ขันท์” มาใช้เป็นหลักในการกำหนดและเรียกส่วนต่างๆ ของจีวร ทำให้กำหนดง่ายขึ้นอีก ดังได้กล่าวแล้วว่า จีวรมีอย่างน้อย ๕ ขันท์ คือ จีวรที่มีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าผืนหนึ่งนี้ เมื่อคลี่แผ่ออกไปตามยาว จะเห็นว่ามีขันท์ คือ ผ้าผืนย่อยขนาดประมาณเท่าๆ กัน ยาวตลอดจากบนลงล่าง ๕ ผืน เรียงต่อกันจากซ้ายไปสุดขวา ครบเป็นจีวร ๑ ผืน

ขันท์ ทั้ง ๕ นี้ แต่ละขันท์มีส่วนประกอบครบในตัว คือ มี ๒ กระหง ได้แก่ กระหงใหญ่ เรียกว่า มณฑล กับกระหงเล็ก (รวมครึ่งของกระหงใหญ่) เรียกว่า อัชฌมณฑล, ระหว่างมณฑลกับอัชฌมณฑล มีเส้นคั่นดูหนาขวาง เรียกว่า อัชฌกุลี, มณฑล กับอัชฌมณฑล และอัชฌกุลี รวมเป็นขันท์หนึ่ง โดยมีเส้นคั่นระหว่างขันท์นั้น กับขันท์อื่น อยู่สองข้าง

ของขันท์ ดุจคันทันยืน เรียกว่า กุลี, เมื่อรวมเป็นจีวรครบผืน (นิยมเรียงขันท์ที่ต่อกัน ให้ด้านมณฑลกับอัชฌมณฑลสลับกัน) มีผ้าขอบจีวรทั้งสี่ด้าน เรียกว่า อนุวาท (แปลว่าพลั่วตามลม, อนุวาทก็เป็นกุลีอย่างหนึ่ง)

ขันท์แต่ละขันท์มีชื่อเรียกเฉพาะต่างกันไป (ตามคำอธิบายของอรรถกถา)^{๒๒} คือ ขันท์กลาง ชื่อ วิวิฎฐะ (แปลตามศัพท์ว่า คลี่ขยายออกไป), ขันท์ที่อยู่ข้างวิวิฎฐะทั้งสองด้าน ชื่อ อนุวิวิฎฐะ (แปลตามศัพท์ว่า คลี่ขยายไปตาม), ขันท์ที่อยู่ขอบนอกทั้งสองข้าง ชื่อ พาหันทะ (แปลว่าสุดแขน หรือปลายพาดบนแขน) นี้สำหรับจีวร ๕ ขันท์, ถ้าเป็นจีวรที่มีขันท์มากกว่านี้ (คือมี ๗ ขันท์ขึ้นไป) ขันท์ทุกขันท์ที่อยู่ระหว่างวิวิฎฐะกับพาหันทะ ชื่อว่าอนุวิวิฎฐะทั้งหมด (บางที่เรียกให้ต่างกันเป็น จุฬานวิวิฎฐ์ กับ มหานวิวิฎฐ์); นอกจากนี้ มีแผ่นผ้าเย็บทาบเติมลงไปตรงที่หุ้มคอ เรียกว่า คีเวยยกะ และแผ่นผ้าเย็บทาบเติมลงไปตรงที่ถูกแข้ง เรียกว่า ชังเขยยกะ

นี้ว่าตามคำอธิบายในอรรถกถา แต่พระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในหนังสือ วินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ในจีวรห้าขันท์ ๆ กลาง ชื่อคีเวยยกะ เพราะเมื่อห่มจีวร อัชฌมณฑลของขันท์นั้นอยู่ที่คอ, ขันท์ถัดออกมาทั้ง ๒ ข้างชื่อ ชังเขยยกะ เพราะอัชฌมณฑลของ ๒ ขันท์นั้น อยู่ที่แขนในเวลาห่ม, ขันท์ถัดออกมาอีก ๒ ข้าง ชื่อ พาหันทะ เพราะอัชฌมณฑลของ ๒ ขันท์นั้น อยู่ที่แขนในเวลาห่ม ต่อมาเมื่อเหตุการณ์อันเป็นกรณีต่างหาก ซึ่งเป็นข้อปรารภให้ทรงอนุญาตลูกตุ้ม (คัมภีร์) และรังคัม (ปาสกะ)^{๒๓}

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า จีวรต้องตัดและเย็บเป็นชิ้น ๆ ตามพุทธบัญญัติ ตาม

^{๒๑}วิ.ม. ๕/๑๖๑/๒๑๙.

^{๒๒}วิ.ม.อ. ๓/๒๓๖-๒๓๗.

^{๒๓}วิ.จ. ๗/๑๖๖/๖๕.

แบบที่พระอานนท์ทำขึ้นถวายพระพุทธเจ้า และ
ผ้าชิ้นต่าง ๆ ที่เย็บติดกันนั้นมีชื่อเรียกเฉพาะ คือ
มณฑล อัทมมณฑล กุสี อัทมกุสี และอนูวาต

อุปกรณ์เนื่องด้วยจีวร

จีวรที่ทรงอนุญาตไว้ครบไตรนั้น เมื่อ
พระภิกษุครองไประยะหนึ่งแล้ว เกิดกรณีให้ต้อง
มีพุทธาอนุญาตของใช้ที่เนื่องกับจีวร ได้แก่ ประคด
เอว (กายพินธนะ) ลูกถวิล (วิณะ) ลูกตุ้ม (คัณฐิ
กา) รังตุ้ม (ปาสาเก) ผ้ารองลูกตุ้ม (คัณฐิกผลกะ)
ผ้ารองรังตุ้ม (ปาสกผลกะ) ดังนี้

๑. ประคดเอว

การรัดประคดเอวถือเป็นกิจสำคัญใน
การครองผ้า เพราะจะให้อันตรายาสากรัดแน่นไม่
หลุดลุ่ย ถ้าไม่รัดประคดเอวทั้งอาจจะทำให้อันตราย
าสากรัดแน่นแล้วยังต้องอาบัติทุกกฏ ดังเรื่องว่า
“สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งไม่ได้คาดรัดประคด เข้า
บ้านไปบิณฑบาต ผ้าสบงของเธอหลุดที่ถนอน
ชาวบ้านเห็นแล้วพากันโห่ ภิกษุนั้นกระดากอาย
ครั้งไปถึงวัดแล้ว เล่าเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่มีรัดประคดไม่พึงเข้าบ้าน
รูปใดเข้าบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตผ้า
รัดประคดฯ สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ประคดต่าง
ๆ คือประคดถักเชือกหลายเส้น ประคดถักเป็น
ศิระขงูน้ำ ประคดกลมคล้ายเกลียวเชือก ประคด
คล้ายสังวาล ชาวบ้าน เฟงโทษ ตีเตียน
โพนทะนาวา เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคคาม
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระ
ภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เส้นประคดถักเป็น
ศิระขงูน้ำ ประคดกลมคล้ายเกลียวเชือก ประคด
คล้ายสังวาล รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตประคด ๒ ชนิด คือ ประคด
แผ่นผ้า ๑ ประคดกลมดั่งไส้สุกร ๑^{๒๔}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า พระพุทธเจ้า
ทรงอนุญาตประคดเพื่อรัดอันตรายาสากรัดให้แน่น ๒
ชนิด คือ ประคดแผ่นผ้าและประคดกลมดั่งไส้
สุกร ต่อมาชายผ้าประคดเก่าทรงอนุญาตให้ถัก
กลมคล้ายเกลียวเชือกให้ถักคล้ายสังวาลได้
สำหรับปลายประคดเก่า ทรงอนุญาตเย็บทบเข้า
มาถักเป็นห่วง ถ้าที่สุดห่วงประคดเก่าทรง
อนุญาตลูกถวิล

๒. ลูกถวิล

สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ลูกถวิลต่าง
ๆ คือ ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน ชาวบ้านเฟงโทษ
ตีเตียน โพนทะนาวา เหมือนพวกคฤหัสถ์
ผู้บริโภคคาม...ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่
พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค...ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ลูกถวิลต่าง ๆ รูปใด
ใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตลูกถวิล ทำด้วยกระดูก งา เขา ไม้้อ ไม้
ไผ่ ไม้จริง ยางไม้ เมล็ดผลไม้ โลหะ กระดองสังข์
เส้นด้าย^{๒๕}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ลูกถวิลคือ
อุปกรณ์สำหรับถักร้อยไว้ปลายประคดเพื่อกันมิ
ให้ประคดที่ถักไว้หลุดออก ลูกถวิลที่ทรงอนุญาต
ต้องมีใช้ทำจากเงินหรือทอง แต่ต้องเป็นอุปกรณ์
ที่ทำจากงา เขา ไม้้อ ไม้ไผ่ ไม้จริง เมล็ดผลไม้
กระดองสังข์ และเส้นด้าย และน่าตั้งข้อสังเกตว่า
ปัจจุบันนิยมใช้ก้อนพลาสติกเป็นลูกถวิลจะ
เป็นไปตามพุทธบัญญัติหรือไม่

๓. ลูกตุ้มและรังตุ้ม

สมัยนั้น ท่านพระอานนท์ห่มผ้า
สังฆาฏิเนอบางเข้าบ้านบิณฑบาต สังฆาฏิของ
ท่านถูกลมหัวตัวพัดเล็กขึ้น ครั้นท่านกลับถึง
อารามแล้ว ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระ
ภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกตุ้ม

^{๒๔}วิ.จ. ๗/๑๖๓-๑๖๔/๖๓-๖๔.

^{๒๕}วิ.จ. ๗/๑๖๕/๖๔-๖๕.

และรังคัม สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ลูกคุดมต่าง ๆ คือ ทำด้วยทอง ทำด้วย เงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโศภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ลูกคุดมต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกคุดม ทำด้วยกระดูก งา เขา ไม้ไผ่ ไม้จริง ยางไม้ เมล็ดผลไม้ โลหะ กระดองสังข์ เส้นด้าย^{๒๖}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตลูกคุดมและรังคัม เนื่องจากพระห่มจีวรแล้วลมพัดจนจีวรเล็กขึ้น เมื่อมีกระดุมและรังคัมรัดไว้ก็เรียบบร้อยขึ้น แต่กระดุมต้องทำจากงา เขา ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ ไม้จริง ยางไม้ เมล็ดผลไม้ โลหะ กระดองสังข์ และเส้นด้าย ไม่ควรใช้กระดุมที่ทำจากเงินและทองเหมือนชาวบ้านผู้บริโศภคกาม

๔. ผ้ารองลูกคุดม ผ้ารองรังคัม

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเย็บตรึงลูกคุดม บ้าง รังคัมบ้าง ลงที่จีวร จีวรชำรุด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแผ่นผ้ารองลูกคุดม แผ่นผ้ารองรังคัม ภิกษุ ทั้งหลายเย็บตรึงแผ่นผ้ารองลูกคุดมแผ่นผ้ารองรังคัมลงที่ชายจีวรมุมผ้าเปิด ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ติดแผ่นผ้ารองลูกคุดม แผ่นผ้ารองรังคัมที่ชายผ้าลึกเข้าไป ๗-๘ องคุลี^{๒๗}

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตกระดุมและรังคัมไปแล้ว ภิกษุใช้จีวร ลูกคุดม และรังคัมไปนาน ๆ เข้า เกิดชำรุดหรือขาดตรงที่เย็บรังคัมนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตแผ่นผ้าเย็บติดรังคัมให้แข็งแรงทนทานขึ้น แต่ไม่อนุญาตแผ่นผ้าที่เกินประมาณ

ผ้าบริขาร

พระพุทธเจ้ามีพุทธานุญาตให้พระภิกษุใช้ผ้าอื่น ๆ ตามความจำเป็นแต่ละกรณี และมีผู้ขอพรถวายผ้าต่าง ๆ แก่พระสงฆ์ เช่น นางวิสาขา ขอถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ประมวลผ้าบริขารอื่นๆ ที่ทรงอนุญาตได้แก่ ๑) ผ้าวัสสิกสาฎก คือ ผ้าอาบน้ำฝน ๒) ผ้านิสิตนหะ คือ ผ้าปูนั่ง ๓) ผ้าปัจจัตถรณะ คือ ผ้าปูนอน ๔) ผ้าปิดผี ๕) ผ้าเช็ดหน้าและผ้าเช็ดปาก ๖) ผ้าบริขาร คือ ผ้ารองน้ำ และถุง^{๒๘}

จากการศึกษาสรุปได้ว่า หลังจากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว ภายหลังทรงอนุญาตผ้าอื่นๆ อีกสำหรับใช้เฉพาะกรณี เช่น ผ้าอาบน้ำฝน ใช้ในฤดูฝน เป็นต้น

พระเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับจีวร

เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่ถวายจีวรและให้จีวรที่รับถวายนั้นเกิดประโยชน์ มีคุณค่า ไม่ถูกทิ้งขว้าง มีหลักประกันว่าจะได้รับการดูแลรักษาไว้เพื่อสงฆ์ จึงมีพุทธานุญาตให้สงฆ์สวดกรรมวาจาสมมุติ (คือแต่งตั้ง) ให้ภิกษุผู้มีคุณสมบัติรับเป็นพระเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจีวร ดังนี้

๑. พระเจ้าหน้าที่รับจีวร (จีวรปฏิคคาหก) คือผู้คอยรับถวายจีวรที่ผู้ศรัทธาถวาย มีคุณสมบัติดังนี้ ๑) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ ๒) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง ๓) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมกมาย ๔) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ ๕) รู้จักจีวรจำนวนที่รับไว้ และยังมีได้รับ

๒. พระเจ้าหน้าที่เก็บจีวร (จีวรนิทาห) คือผู้รับจีวรที่พระภิกษุรับถวายไว้แล้วไปเก็บ มีคุณสมบัติดังนี้ ๑) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ ๒) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความ

^{๒๖}วิ.จ. ๗/๑๖๗/๖๕.

^{๒๗}วิ.จ. ๗/๑๖๘/๖๕-๖๖.

^{๒๘}วิ.ม. ๕/๑๕๕-๑๖๐/๒๑๔-๒๑๙.

เกลียดชัง ๓) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมม
งาย ๔) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ
๕) รู้จักจิวรจำนวนที่เก็บไว้ และยังมีได้เก็บ

๓. พระเจ้าหน้าที่แจกจิวร (จิวรภา
ชก) คือผู้คอยดูแลให้สงฆ์อยู่พร้อมหน้ากันแล้ว
แจกจิวร ไม่ให้มีเสียงอ้ออิง มีคุณสมบัติดังนี้ ๑)
ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ ๒) ไม่ถึง
ความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง ๓) ไม่ถึงความ
ลำเอียงเพราะความมมมม ๔) ไม่ถึงความลำเอียง
เพราะความกลัว และ ๕) รู้จักจิวรจำนวนที่แจก
แล้ว และยังมีได้แจก^{๒๙}

ในขั้นนี้สรุปได้ว่า พระเจ้าหน้า
เกี่ยวกับจิวรที่ทรงสวดกรรมวาจาแต่งตั้ง มี ๓
ได้แก่ พระเจ้าหน้าที่รับจิวร (จิวรปฏิคคาหก)
พระเจ้าหน้าที่เก็บจิวร (จิวรนิทาหก) และพระ
เจ้าหน้าที่แจกจิวร (จิวรภาชก)

จากการศึกษาเรื่องจิวร ผู้วิจัยสรุปได้
ว่า จิวรที่เป็นพื้นฐานที่สุดสำหรับพระได้แก่
บังสกุลจิวร ซึ่งเป็นผ้าที่พระภิกษุชก ตัด เย็บและ
ย้อมมาจากผ้าที่เขาทิ้งในที่ต่าง ๆ ตามวิธีและ
ขนาดที่ทรงอนุญาต ภายหลังมีผู้ศรัทธาถวายจิวร
แต่พระสงฆ์โดยมีพระบรมพุทธานุญาต แต่ผ้านั้น
ก็ยังอยู่ในขอบเขตที่ทรงอนุญาต คือ ได้ขนาด ไม่
มีสีที่ต้องห้าม เย็บถูกต้องตามที่ทรงอนุญาต จิวร
ดังกล่าวมานั้นพระภิกษุมิได้ ๓ ผืน เรียกว่า ไตร
จิวร จะมีมากกว่านั้นก็ได้แต่ต้องเป็นผ้าที่ทรง
อนุญาตไว้เฉพาะกรณี เช่น มีผ้าอาบน้ำฝนได้
เฉพาะฤดูฝน เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อจิวรเกิดแก่
สงฆ์จำนวนมากขึ้น เพื่อให้จิวรนั้นเกิดประโยชน์
ถูกเก็บไว้ในที่ปลอดภัยและได้รับการจัดการอย่าง
เป็นระบบจึงทรงอนุญาตพระเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับ
จิวร ดังกล่าวแล้วนั้น

การพิจารณาจิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๒๙}วิ.ม. ๕/๑๔๑-๑๔๖/๑๙๕-๒๐๐.

๑. ธาตุปฏิกุลปัจจเวกชน์

ยถาปัจจยํ ปวตตมานํ ธาตุมตตเมเวตํ
ยทิตํ จิวรํ ตทุพภิกขโก จ ปุคฺคโล
ธาตุมตตโก นิสฺสโต นิชฺซีโว สุญฺโญ สพ
พานิ ปน อิมานิ จิวรานิ อชฺคฺจนฺนิยานิ อิมํ
ปุตฺติกายํ ปตฺวา อตฺตวิย ชฺคฺจนฺนิยานิ ชายนฺติ

สิ่งเหล่านี้เป็นสัจว่าธาตุตาม
ธรรมชาติเท่านั้น กำลังเป็นไปตามเหตุตาม
ปัจจัยอยู่เนื่องนิรันดร์ สิ่งเหล่านี้คือจิวร และ
บุคคลผู้ใช้สอยจิวรนั้น เป็นสัจว่าธาตุตาม
ธรรมชาติ มิได้เป็นสัตว์อันยั่งยืน มิได้เป็น
ชีวะอันเป็นบุรุษบุคคล ว่างเปล่าจาก
ความหมายแห่งความเป็นตัวตน ก็จิวร
ทั้งหมดนี้ ไม่เป็นของน่าเกลียดมาแต่เดิม
ครั้งมาถูกเข้ากับกายอันเนาอยู่เป็นนิรันดร์นี้
แล้วย่อมกลายเป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่ง
ไปด้วยกัน^{๓๐}

๒. ตังขณิกปัจจเวกชน์

ปฏิสงฺขา โยนิโส จิวรํ ปฏิเสวามิ
ยวาทเว สิตฺตสฺส ปฏิฆาตตาย อุนฺหสฺส ปฏิฆา
ตตาย ฆํสมกสวาทาตปสิริสฺสปสมผสฺसानํ ปฏิ
ฆาตตาย ยวาทเว ทิริโกปินปฏิจฉาหนตถ

ข้าพเจ้าพิจารณาแล้ว โดยแยก
กาย จึงนุ่งห่มจิวร เพียงเพื่อกำหนดนา
ว ร้อน สัมผัสแห่งเหลืออบยุ่ง ลมแดด
สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่
ควรละอาย^{๓๑}

๓. อติตปัจจเวกชน์

อชฺช มยา อปัจจเวกชิตฺวา ยํ
จิวรํ ปริภุตํ ตํ ยวาทเว สิตฺตสฺส ปฏิฆาตตาย
อุนฺหสฺส ปฏิฆาตตาย ฆํสมกสวาทาตปสิริ

^{๓๐}วิสุทธิ.มหาฎีกา. ๑/๑๐๗.

^{๓๑}ม.ม. ๑๒/๔๖๖/๔๙๘.

สปสมผลสุสานิ ปฏิฆาตาย ยาวเทว
หิริโกปินนปฏิฆาทนตถิ

จิวรโตข้าพเจ้านุงห่มแล้วไม่ทัน
พิจารณาในวันนี้ จิวรนั้นข้าพเจ้านุงห่มแล้ว
เพียงเพื่อกำจัดหนาว ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ
ยุง ลมแดด สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิด
อวัยวะที่ควรละอาย^{๓๒}

๔. คำอธิบายและสรุป

ในเวลาทีพระภิกษุได้จิวรก็ให้
พิจารณาว่า จิวรนั้นเป็นเพียงธาตุ ซึ่งธาตุแปลว่า
สิ่งที่ทรงสภาวะของมันเองตามธรรมดาของเหตุ
ปัจจัย^{๓๓} คือพิจารณาเห็นจิวรเป็นสสารหรือวัตถุ
ที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามเหตุปัจจัยของ
มันเอง ไม่ขึ้นต่อความรู้สึกนึกคิดและความอยาก
ความยึดถือของบุคคล จิวรเป็นของไม่มีชีวิต ไม่
จัดเป็นบุคคล โดยตัวมันเองไม่มีคำว่าตัวตน หรือ
ว่าเดิมทีเดียวผ้านี้ก็ไม่ใช่ของนารังเกียจในตัวมัน
เอง ต่อเมื่อผ้านั้นถูกบุคคลนำมาสวมกายอันเน่านี้
ก็พลอยเป็นของเน่านารังเกียจไปด้วย

เมื่อจะใช้จิวรหรือใช้จิวรแล้วก็
พิจารณาว่า การใช้จิวรก็เพียงเพื่อกำจัดหนาว
ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลมแดด
สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ควร
ละอาย เพียงแค่ประโยชน์เท่านั้นเอง สำหรับ
พระภิกษุแล้วจิวรไม่ได้มีประโยชน์นอกจากนี้เลย
แต่ในคัมภีร์ท่านก็อธิบายละเอียดลงไปอีกว่า
ประโยชน์นี้จัดเป็นสองคือประโยชน์ในบางครั้ง
บางคราว กับประโยชน์ประจำ ดังท่านอธิบายไว้
ในสีลนิตเทศ ปกรณวิเสสวิสุทธีมรรควา

ความหนาวบางครั้งก็เกิดเพราะความ
ไม่สมดุลของร่างกาย ทำให้ระบบการทำงานของ
ร่างกายแปรปรวนเกิดกำเริบหนาวสั่น หรือว่า

ความหนาวที่เกิดขึ้นเพราะฤดูกาลซึ่งเป็นเรื่อง
ของธรรมชาติมากระทบร่างกายเข้าก็อาจจะทำ
ให้ไม่สบายหรือทำให้จิตฟุ้งซ่านซัดส่าย ทั้งไม่
สะดวกที่จะบำเพ็ญเพียรทางจิต การใช้จิวรก็
เพียงเพื่อกำจัดความหนาวนั้น ๆ ส่วนการใช้จิวร
เพื่อกำจัดความร้อนนั้น ความรวมถึงความร้อนที่
เกิดจากการแผดเผาของดวงอาทิตย์หรือร้อน
เพราะไฟก็ตาม ภิกษุใช้จิวรห่มกำบังร้อนนั้น ใน
คำที่ว่า เพื่อป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบยุง ลมแดด
สัตว์เลื้อยคลาน นั้น “เหลือบ” ในภาษาบาลีท่าน
ใช้คำว่า ทิส บางแห่งก็แปลกันว่า แมลงวันหัว
เขียว แต่โดยสาระสำคัญก็คือป้องกันแมลงรวมถึง
สัตว์เลื้อยคลานที่มารบกวนอาจจะมากัดหรือมา
ถูกตัวเข้า การห่มผ้าก็เพื่อป้องกันอันตรายเหล่านี้

ความจริงประโยชน์การใช้จิวรที่กล่าว
มานั้น อาจจะเกิดขึ้นบ้างเป็นครั้งคราว แต่ว่า
ประโยชน์เฉพาะที่จำเป็นที่สุดเกิดมีประจำ
(นิยตประโยชน์) ก็คือเพื่อปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิด
ความละอาย ท่านอธิบายไว้ว่า อวัยวะใด ๆ ถูก
เปิดไว้แล้วก่อให้เกิดความละอาย อวัยวะนั้น
เรียกว่า อวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย การใช้
จิวรก็เพื่อปกปิดอวัยวะนั้นๆ^{๓๔}

จากการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่า
การพิจารณาจิวรของพระภิกษุนี้ บอกชัดถึง
คุณค่าสาระและประโยชน์ของการมีเครื่องนุ่งห่ม
เมื่อเห็นประโยชน์ที่แท้ของเครื่องนุ่งห่มก็เรียกหา
ความพอดีไปในตัวต่อเนื่องเป็นกระบวนการ โยงถึง
การรู้จักกำหนดราคา ปริมาณ และประเภทของ
เครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมสำหรับตน มองกว้าง
ออกไปในระดับสังคมทั่วไป การพิจารณาจิวรของ
พระภิกษุนี้เป็นตัวอย่างของการใช้ชีวิตอย่าง
พอเพียงคือรู้ว่าแค่ไหน เท่าไรพอประมาณสำหรับ
ตน ซึ่งแต่ละคนก็ต่าง ๆ กันไป แต่ว่าโดยรวมแล้ว
การพิจารณานี้เป็นตัวอย่างของการใช้ชีวิตอย่างมี

^{๓๒} มงฺคล. ๑/๑๙๗.

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต),

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์,
อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๓.

^{๓๔} วิสุทฺธิ. ๑/๓๘.

ปัญญา ตรงข้ามกับผู้ที่ไม่ได้พิจารณาแล้วไม่เห็น สาระที่แท้ของเครื่องนุ่งห่ม กลับเข้าใจว่า เครื่องนุ่งห่มเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคม ฐานะการเงิน หรือมองว่าเครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับกาย ถ้ามีความคิดเห็นหรือเข้าใจ เช่นนี้แล้วก็เรียกหาความไม่พอดี ไม่รู้ว่าประมาณ ของตนแค่ไหนคือไม่มีหลัก ก็ดำเนินชีวิตไปอย่าง สุดแต่แต่เหตุการณ์ทางสังคมและกระแสความ นิยมของยุคสมัยจะกำหนดให้เดินตาม ต้องตกอยู่ใน กระบวนการวิ่งไล่ตามกระแส ทั้งกระแสความ นิยมของสังคมที่เชิดชูความหรูหราฟุ่มเฟือย และ กระแสของความไม่พอของตนเอง เพราะเป็น ธรรมดาว่ามนุษย์ทั่วไปก็ย่อมจะมีความอยากเด่น อยากดังอยากสวยงามโก้เก๋ เป็นต้น เท่าคนอื่น หรือกว่าคนอื่น คือมีตัณหาเป็นเจ้าเรือน ที่ต้อง คอยสนองอยู่รำไป ในระหว่างนี้ก็อาจจะได้รับ สมองตามที่ใจหวังไว้บ้างพอเป็นเหยื่อล่อให้เดิน ต่อไปอีก แต่โดยทั่วไปแล้วเมื่อได้รับการสนองใน ปริมาณหรือคุณภาพเท่าเดิมก็เกิดความชินชา เฉื่อยเฉยไม่ตื่นตื่นเร้าใจหรือมองเป็นเรื่องเก่าไม่ เข้ากระแส ก็ต้องเปลี่ยนวิธีสนองให้วิจิตรพิสดาร ทั้งต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีวันจบสิ้น จึงต้องดิ้นรนหาเพื่อให้ได้เครื่องนุ่งห่มเป็นต้นนั้น มาจนกว่าจะหมดแรงดิ้นจึงจะยุติกันไปในภพหนึ่ง

บทสรุป

จักรในพระพุทธศาสนาเถรวาท จีวร แปลตามศัพท์ว่า ผ้าที่เย็บชิ้นผ้าติดกัน โดย สาระสำคัญหมายถึงเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุ มี ๓ ผืน เรียกว่า ไตรจีวร ได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าซ้อน หรือผ้าทาบ อุตตราสงค์ ผ้าห่มหรือในภาษาไทย อีกว่าจีวร และอันตรวาสก ฟ้านุ่ง ในภาษาไทย เรียกว่า สบง จีวรทั้งไตรนี้เดิมทีเดียวให้ถือเป็นผ้า บังสกุล คือ ให้พระภิกษุไปเก็บผ้าที่เขาทิ้งตาม ที่ต่าง ๆ มาตัดเย็บย้อมตามเอง ต่อมาจึงมีกรณีให้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตคฤหบดีจีวรซึ่งเป็นส่วน

พิเศษเพิ่มจากบังสกุลจีวรนั้นอีก เพราะเป็นส่วน พิเศษเพิ่มมาจึงเรียกว่า อติเรกจีวร มี ๖ ได้แก่ ผ้า เปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน และผ้าทอด้วยของ ๕ อย่างดังกล่าวปนกัน ส่วน ผ้าที่ทรงห้ามไม่ให้ทำจีวรมี ๘ ได้แก่ ผ้าที่ทำจาก หญ้าคา ผ้าเปลือกไม้ ผ้าทำจากไม้แผ่นกระดาน ผ้าที่ทอจากเส้นผมมนุษย์ ผ้าขนหางจามรี ผ้าปี กนกเค้า ผ้าหนังเสือ และผ้ากำนรัก/ผ้าทอจาก ปอ นัยว่าที่ทรงห้ามผ้าเหล่านี้เพราะบางอย่าง เนื้อหยาบไม่ดีต่อสุขภาพ บางอย่างเสี่ยงต่อการ ถูกทำร้าย และบางอย่างครองแล้วเสี่ยงต่อการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน จีวรทั้งนี้ต้องได้สี ขนาด และมีวิธีตัดถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาต

สีที่ทรงอนุญาต สำหรับการย้อมจีวร มี ๖ อย่าง ได้แก่ สีจากรากหรือเหง้าไม้ สีจาก ต้นไม้ สีจากใบไม้ สีจากดอกไม้ และสีจากผลไม้ ส่วนสีที่ทรงห้ามได้แก่ สีเขียวคราม สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็นล้วน สีดัลล้วน สีแสดล้วน สี ชมพูล้วน ทรงอนุญาตอุปกรณ์สำหรับย้อมจีวร ประเภทภาชนะสำหรับย้อม ตระกร้อน้ำย้อม กระบวย ราง ญาสำหรับรอง ราวตากผ้า และ วิธีการเกี่ยวกับการย้อม เช่น การผูก การมัด การ พลิก การทุบ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อสะดวกในการย้อม จีวรและการดูแลรักษา จีวรทั้งนี้ต้องตัดและ เย็บตามวิธีที่ทรงอนุญาต ทรงอนุญาตให้ตัดจีวร ตามแบบที่รับสั่งให้พระอานนท์ทำขึ้นเลียนรูปคัน นาของชาวมคธ โดยนำชิ้นผ้าทั้งหลายซึ่งมีชื่อ เรียกต่าง ๆ ว่า กุสิ อัทธมมลทล มณทล วิวิฎฐะ อนุวิวิฎฐะ คีเวยยกะ ชังเคยยกะ และพาหั้นตะ มาเย็บติดกัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผ้านั้นเศร้าหมองไร้ ราคา ไม่เป็นที่เพ่งจ้องของผู้อยากได้ หลังจากที่ ทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว มีกรณีต้องทรงอนุญาต ผ้าอื่น ๆ นอกจากไตรจีวร ได้แก่ ประคดเอว ลูก ถวิล ลูกตุ้ม รังคุม ฟ้ารองรังคุม ฟ้ารองลูกคุม ผ้า อาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้า เช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก ผ้ากรองน้ำ ถูย้อม เป็นต้น

เพื่อให้จิ๋วได้รับการจัดสรร จัดการ ดูแลและเกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้ถวายและผู้ใช้ จึงทรงอนุญาตพระเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับจิ๋ว ได้แก่ พระเจ้าหน้าที่รับจิ๋ว พระเจ้าหน้าที่เก็บจิ๋ว และพระเจ้าหน้าที่แจกจิ๋ว โดยให้สงฆ์สวดกรรมวาจาแต่งตั้งพระที่มีคุณสมบัติ ไม่มีอคติรู้จักหน้าที่ของตนๆ

การพิจารณาจิ๋วในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีการพิจารณาจิ๋ว ใน ๓ กาล ดังนี้ ๑) ปฐกกาล ธาตุปฏิภูมิจิ๋วว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น กำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนิรันดร์ สิ่งเหล่านี้คือจิ๋ว และบุคคลผู้ใช้สอยจิ๋ว นั้น เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ มิได้เป็นสัตว์อันยังยืน มิได้เป็นชีวะอันเป็นบุรุษบุคคล วางเปล่าจากความหมาย

แห่งความเป็นตัวตน ก็จิ๋วทั้งหมดนี้ ไม่เป็นของน่าเกลียดมาแต่เดิม ครั้นมาถูกเข้ากับกายอันเนาอยู่เป็นนิรันดร์นี้แล้วย่อมกลายเป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่งไปด้วยกัน ๒) ปริโภคกาล ตั้งขณิกปัจจเวกขณว่า ข้าพเจ้าพิจารณาแล้ว โดยแยกกาย จึงนุ่งห่มจิ๋ว เพียงเพื่อกำจัดหนาว ร้อน สัมผัสแห่งเหลืออบยุง ลมแดด สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ควรละอาย และ ๓) อดีตกาล อดีตปัจจเวกขณว่า จิ๋วใดข้าพเจ้านุ่งห่มแล้วไม่ทันพิจารณาในวันนี้ จิ๋วนั้นข้าพเจ้านุ่งห่มแล้วเพียงเพื่อกำจัดหนาว ร้อน สัมผัสแห่งเหลืออบยุง ลมแดด สัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ควรละอาย

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- การศาสนา, กรม. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๒๑.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรค แปล ภาค ๑ ตอน ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **ปัญหาขัดแย้งในโลกแก้ได้ด้วยกฐิน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๔๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. ฟรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑.